ABOUT THE SETTLEMENTS AND BUILDINGS OF THE BEGINNING OF HALLSTATT ON THE TERRITORY OF ROMANIA

Ioana-Iulia Olaru
Assoc. Prof., PhD., Faculty of Visual Arts and Design, *G. Enescu* National University of Arts, Iași

Abstract:The paper will refer only to the first two periods of Hallstatt, Ha A and Ha A-B, the beginning of the First Iron Age bringing important transformations recorded in the human being's habitat. The settlements and living places of the entire Iron Age reflect the continuity of migrations – though limited – in sedentarization and also in the strengthening of some settlements, which became true centres of the unions of tribes. Those which are characteristic to Early Hallstatt, after the unstable period of transition (with temporary settlements, of the type ash pit), become more and more stable, fortified, with solid tenement – as a result of the new epoch: more and more developed from an economic and social perspective.
The features of these settlements and buildings of the cultures from the beginning of Hallstatt on our territory will be studied in their evolution ttowards later phases – the one of Middle Hallstatt and the one of Late Hallstatt.

Keywords: palisade, ash pit, tumulus, flute, emplecton

Alcătuită din Epoca bronzului şi Epoca fierului, Epoca metalelor este perioada în care apar primele semne ale unei revoluții statal-urbane, iar uneltele din piatră sunt înlocuite cu cele din metal (proces început încă de la sfârșitul Eneoliticului). Încă înainte de Epoca mijlocie a bronzului, spațiul carpato-dunărean a devenit unul dintre centrele metalurgice importante ale Europei.

Un nou avânt în dezvoltarea forțelor de producție are loc o dată cu răspândirea celuilalt metal, mai practic, fierul, a cărui metalurgie, descoperită de hittiți, a ajuns şi pe teritoriul României de astăzi. În întreaga Epocă a fierului[1] se intensifică tot mai mult agricultura (prin generalizarea folosirii uneltelor din fier, utilizarea plugului cu brăzdar din fier), dar păstoritul este acum o ocupație de bază, furnizoare de bogăție. Totuși, treptat, datorită limitării migrațiilor, se va reveni parțial la sedentarizare, dar infiltrațiile de grupuri răsăritene vor continua în întreaga Epocă a fierului. Meșteșugarii ocupă un loc aparte în societate; apar negustorii, datorită schimbului tot mai intensiv de mărfuri. Societatea continuă să se diferențieze din ce în ce mai mult în clase distinctive. Consolidarea uniunilor de triburi va duce la conflicte tot mai ample.

[1] Cca 1 150/1 000 – 50/70 î.Hr.: data constituirii Statului dac. Cf.Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981, p.25; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971, p.30;Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1982, p.174; H. D., in Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p.155, s.v. *fierului, epoca*

BDD-A28657 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:51 UTC)

În această perioadă se înmulțește numărul așezărilor, cele întărite devenind adevărate centre ale triburilor sau ale uniunilor de triburi – între care se intensifică legăturile. Apar așadar adevărate cetăți, centre apărate cu valuri (cu structură din bârne și piatră), cu palisade înalte deasupra și cu șanțuri adânci în față: Sântana – Arad, Mediaș, Teleac (Transilvania); Stânceşti (Botoşani), Cotnari (jud. Iaşi), Buneşti – Avereşti (jud. Vaslui) (Moldova); Satu Nou (Dobrogea); Albeşti (Muntenia); Verbicioara (Oltenia).

În prima perioadă a Epocii fierului[2], Hallstatt[3], se cristalizează identitatea triburilor nord-pontice; are loc acum despărțirea proto-tracilor în geto-daci nord-dunăreni (proprii fiindu-le culturi cu ceramică decorată cu caneluri) și traci sud-dunăreni (cărora le aparțin culturi cu ceramică imprimată, în grupul tracic meridional). La vechile aspecte ale spiritualității Bronzului se adaugă altele noi: perpetuarea cultului solar, diminuarea numărului necropolelor, practicarea concomitentă a inhumației cu incinerația, dar în Hallstattul târziu incinerația se va extinde treptat (urmând ca în Latène acest rit să devină fundamental)[4].

Un estetic nu foarte prezent în artă este o altă trăsătură a perioadei, dar de semnalat este aducerea de către sciți, în plastica mică (nu foarte abundentă nici aceasta), a stilului zoomorf: animale reprezentate naturalist, în mișcare sau în atitudini complicate.

Există o perioadă de trecere de la Epoca bronzului la Hallstatt, numită Ha A (sec. al XII-lea – sec. al XI-lea î.Hr.). O restructurare teritorială și culturală (datorată stabilizării situației de la sudul Dunării) marchează această perioadă de tranziție, caracterizată prin instabilitate în relațiile dintre comunități și dintre grupurile de comunități (zonele culturale), dar și printr-o economie relativ unitară.

Așezările Ha A au locuințe a căror construcție reflectă caracterul predominant pastoral al economiei. Sunt provizorii, *cenușare*, cu locuințe de tip *frunzar*[5].

Ulterior, o dată cu Hallstattul timpuriu (Ha A-B)[6], va începe o perioadă de dezvoltare fără precedent a forțelor de producție. Economia este bazată și pe agricultură și pe păstorit. Liniștirea migrațiilor de la sudul Dunării s-a răsfrânt și asupra teritoriului de la nord printr-o nouă încercare de stabilizare, fondul local asimilând noi pătrunderi – vestice. Noile forme de organizare, departe de formele statale (totuși, triburile tracice de pe teritoriul țării noastre cunosc un proces de unificare), permit să se reziste presiunilor exterioare. Se cristalizează acum conștiința colectivă, precum și unitatea miturilor comune (în cadrul cărora se regăsește probabil mitul lui Zalmoxis) și a primelor credințe unitare.

Două mari complexe culturale se conturează acum pe teritoriul României: complexul cultural cu ceramică canelată și complexul hallstattian timpuriu cu ceramică incizată și imprimată[7]. Din primul complex (al ceramicii canelate), fac parte **cultura Gáva-Holihrady**, **Orizontul cu ceramică canelată din sud-vestul și sudul României** și **cultura Corlăteni-Chișinău**. **Gáva-Holihrady** este denumită după o localitate din Ungaria și una din Ucraina și are

[2]Cca 1 150/800 – 450/300 î.Hr. Cf. A. Vulpe, M. Petrescu-Dîmbovița, A. László, Cap.III. *Epoca metalelor*, in Mircea Petrescu-Dîmboviţa, Alexandru Vulpe(coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.289; H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.155, s.v. *fierului, epoca*

[3] Până în anul 800 î.Hr. fiind o perioadă care se confundă cu sfârșitul Epocii bronzului. Cf. H. D., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.155, s.v. *fierului, epoca*

[4]Constantin Buzdugan, *Riturile funerare ale comunităților hallstattiene târzii din Moldova*, in *Acta Moldaviae Meridionalis*, II, 1980, Vaslui, p.51

[5] R. F., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.351, s.v. *urbanism*

[6]Cca 1 200/1 150 – 850/800/750 î.Hr. Cf. A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.294

[7]*Ibidem*, p.301

BDD-A28657 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:51 UTC)

ca arie de răspândire bazinul Tisei (nord-estul Ungariei, sud-estul Slovaciei, nord-vestul României și Ucraina transcarpatică), cu extindere în sud-vestul României, zona submontană a Ucrainei, Pod. Sucevei, nord-vestul Moldovei, sudul Poloniei, precum și în bazinul râului San, afluent al Vistulei. Culturile Otomani, Suciu de Sus, precum și Cruceni-Belegiș,pot fi regăsite la baza formării culturii Gáva-Holihrady. În **Orizontul cu ceramică canelată din sud-vestul și sudul României** evoluează o serie de grupe culturale: **grupul cultural Susani** (în centrul și nordul Banatului, pe fondul grupului Balta Sărată), **grupul Bobda** (în vestul și nord-vestul Banatului, nord-estul Vojvodinei – născut din Cruceni-Belegiș), pe același fond cultural formându-se și **grupul Ticvaniu Mare-Karaburma III** (în zona de contact între limita vestică a piemontului Banatului, sud-vestul Banatului, sudul Vojvodinei); la care se adaugă, tot cu aportul culturii Cruceni-Belegiș, grupurile din sudul Banatului și al Olteniei: **Moldova-Nouă** și **Hinova**; evoluția acestora va fi întreruptă în Banat prin apariția scurtă a culturii Gáva-Holihrady, întreruptă și ea de apariția dinspre vest a grupului **Gornea-Kalakaca** (sudul Banatului). **Cultura Corlăteni-Chișinău** (cu o origine nu foarte bine precizată) face parte și ea din primul complex cultural, al ceramicii canelate; este denumită după descoperirile de la Corlăteni și cele din Chișinău și are ca arie de răspândire regiunea deluroasă și de silvostepă dintre Carpații Răsăriteni și bazinul Nistrului, în afara părții nordice ocupate de cultura Gáva-Holihrady. Din al doilea complex (al ceramicii incizate și imprimate) fac parte **cultura Babadag** (răspândită în nord-estul Munteniei, sudul Moldovei și nordul Dobrogei, nordul Bulgariei), în cadrul căruia s-a conturat **grupul (faza?) Târnăoani** (sudul Moldovei, nord-estul Munteniei și nordul Dobrogei), treptat cultura Babadag extinzându-se în toată Dobrogea și în Muntenia, când este perioada relativei unități culturale cu **grupul Insula Banului** (Porțile de Fier) și cu **grupul Cozia** (sudul și centrul Moldovei). Aparte (sau poate o prelungire a fazei III a culturii Babadag – după unii cercetători) este **grupul Stoicani** (sudul Moldovei), după necropola din localitatea eponimă.

În privința așezărilor acestei perioade, treptat, se înregistrează procesul de stabilizare a acestora. Fortificate, acestea se dezvoltă pe promontorii, având latura expusă apărată de șanț[8]. Locuințele devin mai solide și mai ordonat dispuse[9].

Așezările **culturii Gáva-Holihrady** erau și deschise – pe terasele sau pe luncile râurilor[10] –, dar și fortificate, pe înălțimi cu pante abrupte, apărate cu valuri (consolidate cu mici ziduri din piatră în interior) și șanțuri cu palisade (Sighetul Marmației, Teleac, Dej, Subcetate, Bozna, Ciceu Corabia, Șona – Transilvania; Preutești, Siret – Moldova)[11]. Așezările erau întinse, locuirea – slabă; locuințele erau de suprafață sau parțial adâncite.

Așezările **culturii Corlăteni-Chișinău**, situate pe terase inferioare, erau deschise (doar cea de la Cândești era fortificată), cu locuințe de suprafață, din materiale ușoare[12].

Cultura Babadag avea așezări amplasate în apropierea unor ape (Dunărea, râuri mari, lacuri), dar există 3 așezări în interiorul Dobrogei situate la distanță mare de cursuri de apă; majoritatea erau amplasate pe promontorii înalte sau pe terase, nefortificate[13], dar există și așezări fortificate cu șanțuri și valuri de pământ cu piatră[14]. De exemplu, cea de la Beidaud (cu o suprafață de 2,5ha) este înconjurată de jur-împrejur de un sistem defensiv compus din două

[8]Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978, p.21
[9] R. F., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.351, s.v. *urbanism*
[10]Tiberiu Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică,* București, Ed. științifică și enciclopedică, 1978, p.78
[11] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.302
[12]*Ibidem*, p.316
[13]Gabriel Jugănaru, *Cultura Babadag*, I, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2005, p.19
[14]L. R. și R. F., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.50, s.v. *Babadag*

BDD-A28657 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:51 UTC)

valuri de pământ cu un șanț între ele (de 15m deschidere și cu o adâncime de 3,9m). Primul val are o bază de 14m, structura fiind un emplecton din bolovani de lut (vălătuci), măsurând 7m lățime și 1,5m; al doilea val este construit din pământul scos din șanțul interior, având 1,4m înălțime, fiind placat pe partea exterioară cu un strat de pietre[15]. Așezarea de la Babadag (tot de 2,5ha) este amplasată pe un promontoriu înalt pe malul lacului Babadag, cu apărare naturală pe laturile de N, V, E, singura latură accesibilă – cea de la S, S-SV, S-SE – fiind închisă cu un sistem defensiv în semicerc, alcătuit din două valuri (placate cu piatră și acoperite cu pământ ars) și un șanț adiacent primului val (cu o deschidere de 16,5-17m și o adâncime de 4m). Valul de la exteriorul șanțului, construit din pământul scos din șanț, avea la bază un nucleu din lespezi masive de piatră și măsura cca 16m lățime și 3,5m adâncime[16]. Locuințele acestei culturi sunt și de suprafață, dar și bordeie. Cele de suprafață au forme rectangulare sau neregulate, dimensiuni diverse (5x3,5m măsura o locuință de la Enisala), pereții, groși de 10-25cm, fiind construiți din împletituri de pari, nuiele și stuf, placate și lipite cu lut[17]. Bordeiele sunt larg răspândite în această cultură: rectangulare, cu colțurile rotunjite, adânci până la 1m, dar se găsesc și bordeie ovale[18].

Pentru **grupul cultural Insula Banului**, caracteristice sunt așezările-sălaș[19].

Societatea în culturile Gáva-Holihrady și Susani era deja ierarhizată (ne-o spun necropolele cu morminte plane (Sanislău, Culciu Mare, jud. Satu Mare, Reci, jud. Covasna, Cucorăni, jud. Botoșani), dar și tumulare (Volovăț, Pod. Sucevei, sau Lăpuș[20]), de incinerație[21]. 44 de morminte au fost cercetate în necropola plană de incinerație de la Hinova a grupului cultural cu același nume[22]. Ritul funerar al culturii Corlăteni-Chișinău era caracterizat prin morminte plane, de incinerație (Vaslui, Cotu Morii, Iași)[23].

Un probabil (?) complex de cult, singular pentru cultura Babadag, a fost descoperit la Gura Canliei: o locuință rectangulară (6x4m), cu podea pietruită, cu temeliile și pereții din piatră. În partea de NE, o vatră rectangulară (de 0,9x0,85m), construită pe un strat de pietre mari, este decorată cu 5 grupuri de cercuri și tangente în formă de caneluri[24].

Instabilitatea Bronzului târziu – tradusă în nomadismul resimțit și în cadrul așezărilor de tip cenușar – se regăsește și în perioada de tranziție spre Epoca fierului, Hallstattul A, urmată însă ulterior, în Hallstattul A-B, Hallstattul timpuriu, de o puternică dezvoltare pe toate planurile a societății, în consens cu liniștirea migrațiilor, ceea ce va atrage și unificarea tribală. Stabilizarea locuirii se traduce acum prin așezări fortificate cu șanțuri și valuri de pământ cu piatră; iar în ceea ce privește construcțiile religioase, chiar un complex de cult a fost presupus aparținând culturii Babadag.

---

[15]Gavrilă Simion, *Așezarea hallstattiană de la Beidaud – Tulcea*, in Gavrilă Simion, *Culturi antice în zona gurilor Dunării. Vol. I. Preistorie și Protoistorie*, Tulcea, Ed. Nereamia Napocae, 2003, p.80-81
[16]Gabriel Jugănaru, *op. cit.*, p.21-22
[17]*Ibidem*, p.24
[18]Gabriel Jugănaru, *op. cit.*, p.25-26; vezi și Gabriel Jugănaru, Sorin Ailinicăi, *Noi date referitoare la sistemul de fortificare al așezării hallstattiene de la Babadag (jud. Tulcea)*, in *Peuce*, I (XIV), Tulcea, 2003, p.51-62; Sebastian Morintz, *Probleme ale Hallstatt-ului timpuriu din zona istro-pontică în lumina cercetărilor de la Babadag*, in *Peuce*, II, Tulcea, 1971, p.20
[19]Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980, p.121
[20]Tiberiu Bader, *op. cit.*, p.78
[21] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.303
[22]*Ibidem*, p.314
[23]*Ibidem*, p.316
[24]Gabriel Jugănaru, *op. cit.*, p.30

BDD-A28657 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:51 UTC)

BIBLIOGRAPHY

CĂRȚI

Bader, Tiberiu, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică,* București, Ed. științifică și enciclopedică, 1978

Florescu, Radu, Daicoviciu, Hadrian, Roşu, Lucian (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980

Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971

Giurescu, Dinu C., *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981

Jugănaru, Gabriel, *Cultura Babadag*, I, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2005

MacKendrick, Paul, *Pietrele dacilor vorbesc*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1978

Miclea, Ion, Florescu, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980

Pârvan, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1982

Petrescu-Dîmboviţa, Mircea, Vulpe,Alexandru (coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010

Simion, Gavrilă, *Culturi antice în zona gurilor Dunării. Vol. I. Preistorie și Protoistorie*, Tulcea, Ed. Nereamia Napocae, 2003

ARTICOLE

Buzdugan, Constantin, *Riturile funerare ale comunităților hallstattiene târzii din Moldova*, in *Acta Moldaviae Meridionalis*, II, 1980, Vaslui, p.51-60

Jugănaru, Gabriel, Ailinicăi, Sorin, *Noi date referitoare la sistemul de fortificare al așezării hallstattiene de la Babadag (jud. Tulcea)*, in *Peuce*, I (XIV), Tulcea, 2003, p.51-62

Morintz, Sebastian, *Probleme ale Hallstatt-ului timpuriu din zona istro-pontică în lumina cercetărilor de la Babadag*, in *Peuce*, II, Tulcea, 1971, p.19-25

BDD-A28657 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:04:51 UTC)